

TURVALLISTA TULEVAISUUTTA RAKENTAMASSA -
Ammatillisten verkostojen kartoittaminen sijaishuollosta
itsenäistyvälle nuorelle

Otto Kinnunen
Opinnäytetyö, kevät 2016
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kinnunen, Otto. Turvallista tulevaisuutta rakentamassa – Ammatillisten verkostojen kartoittaminen sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle. Helsinki, kevät 2016, 53 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tämän kehittämispainotteisen opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa työkalu, jolla itsenäistymispolkua aloittelevan nuoren tulevaisuuden ammatilliset verkostot kartoitetaan helsinkiläisen lastenkodin asukkaille sekä työntekijöille. Työkalua käyttämällä lastenkodin työntekijä saa helposti tietoonsa nuorella jo olemassa olevat kontaktit, ja yhdessä nuoren kanssa alkaa luomaan verkostoja itsenäistymisen jälkeistä aikaa varten. Työkalun ammatilliset verkostot on kartoitettu yhdessä lastensuojelun työntekijöiden kanssa käyttäen hyväksi jo olemassa olevia kontakteja.

Teoria osoitti minulle, että lastensuojelu on todella laaja- alainen toiminnan kenttä ja sijaishuolto on monisäikeistä työtä, jossa pitää ottaa huomioon erittäin monia asioita samaan aikaan. Lapsen tai nuoren huostaan ottaminen on erittäin mutkikas prosessi, jonka selitin opinnäytetyössäni perusteellisesti.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata sijaishuoltoa, tarkemmin lastensuojelua ja sen prosessia sekä kiireellisiä sijoituksia lastensuojelussa. Opinnäytetyössä kerrottiin myös sijaishuollon työmenetelmistä ja yhdestä sijaishuollon osasta, jälkihuollosta. Opinnäytetyössä luodaan myös katsaus jo tehtyihin projekteihin koskien sijaishuollosta itsenäistyviä nuoria. Opinnäytetyön produktin tarkoitus oli muodostaa luonteva silta sijoituksen sekä jälkihuollon välille siten, että nuoren itsenäistyessä hänellä on vahva ammatillinen tukiverkosto valmiiksi kartoitettuna.

Opinnäytetyöstä jäi produkti helsinkiläiseen lastenkotiin ja näin ollen produkti on työntekijöiden sekä nuorten käytettävissä itsenäistymisprosessin aikana. Produktini laadittiin siten, että sitä pystyy käyttämään myös muissa lastenkodeissa sellaisenaan, tai siitä voi ottaa osia asiakkaiden tarpeiden mukaan. Produkti on saanut hyvän vastaanoton lastenkodissa sen valmistuminen on helpottanut moniammatillisten verkostojen nivomista yhteen nuorten kanssa yhteistyössä.

Asiasanat: itsenäistyminen, jälkihuolto, sijaishuolto

ABSTRACT

Kinnunen, Otto

Building safe future – A survey of professional contacts for youngsters leaving substitute care. 53 p., 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree: Bachelor of Social Services.

The thesis with emphasis on work improvement aims at producing tool for children's home, located in Helsinki, that helps to create multi professional networks for youngsters who are leaving substitute care. Using this tool employees get information about already existing contacts and can create new contacts for time after substitute care.

The purpose of the thesis is to describe substitute care, especially child welfare and its process, and also work methods in child welfare. Thesis tells also about after care, and product of thesis is to make natural bridge between child welfare and after care, so that youngsters who become independent has strong multi professional network with them.

The thesis and its product will be in use at child welfare department, with adults and youngsters. Product is also made so that it can be used easily in other child welfare units as such, or it can be used in parts, for customers needs.

Keywords: Nationhood, after care, substitute care

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 SIJAISHUOLTO	7
2.1 Sijaishuolto prosessina.....	11
2.2 Kiireellinen sijoitus	15
2.3 Sijaishuollon työmenetelmiä	17
3 JÄLKIHUOLTO	19
3.1 Palveluiden sekä toimijoiden kartoitus.....	23
3.2 Sijaishuollon projekteja	25
3.2.1 Laituri-projekti	26
3.2.2 Tupa-projekti	26
3.2.3 Sopiva sijaiskoti lapselle - hanke	28
4 OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖKUMPPANI, LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS	29
4.1 Opinnäytetyön suunnittelu	30
4.2 Opinnäytetyön toteutus ja toimintaympäristö	32
4.3 Opinnäytetyön arviointi	34
5 POHDINTA	37
5.1 Työn tarpeellisuus	37
5.2 Eettisyys ja luotettavuus	39
5.3 Ammatillinen kasvu.....	40
LÄHTEET	43
Liite 1	47
Liite 2	51

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on tuottaa produkti sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hoidon avuksi. Listalla ammatillisista toimijoista pystytään kartoittamaan osastolla olevan nuoren ammatilliset verkostot itsenäistymispolun ollessa alussa. Verkostojen selvittämisen avulla tehdään nuorelle konkreettisesti selväksi, mitä ammatillisia toimijoita hän itsenäistyttyään saattaa tarvita ja käydään tutustumassa toimijoihin nuoren itsensä kanssa. Itsenäistymispolun alussa aloitettu verkoston luominen tuo nuorelle hänelle tärkeät toimijat lähemmäksi, konkreettisiksi ihmisiksi.

Opinnäytetyöni yhteistyötahona toimii työnantajani Helsingin kaupungin sosiaaliviraston alainen Naulakallion lastenkoti, jonka palveluksessa olen työskennellyt vuodesta 2011 alkaen. Vuoden 2014 keväällä pohdin yhdessä osaston vastaavan hoitajan kanssa mahdollisia opinnäytetyöni aiheita, joiden tuotos voisi tulla suoraan työpaikalle käyttöön. Työryhmän sekä vastaavan hoitajan kanssa yhdessä mietimme, että jälkihuoltoon liittyvät asiat nuoren kanssa tarvitsisivat kartoituksen ja selkeän työkalun. Keskusteluiden jälkeen opinnäytetyöni aiheeksi varmistui itsenäistyville nuorille tehtävä itsenäistymisen tukikartta. Osastolle tulevat nuoret ovat pääsääntöisesti 16–17-vuotiaita, joten itsenäistymispolku on aloitettava nuoren kanssa nopealla aikataululla.

Opinnäytetyöni tulos on nuoren tulevaisuuden suunnitteluun helppo- ja kevytkäyttöinen työkalu, joka auttaa samalla nuoren muita asioiden hoitajia, tukikartan käyttämisen jälkeen verkostojen ollessa jo selvillä nuorella itsellään. Työkalu keskittyy moniammatillisen verkoston kartoittamiseen, joten sen takia nuoren sosiaalisen tukiverkoston käsitteleminen on jätetty tässä opinnäytetyössä vähemmälle.

Käyn opinnäytetyössäni läpi ensin sijaishuollon ja jälkihuollon käsitteitä ja niiden määrittelyä. Opinnäytetyöraporttini rajaan sijaishuollon sekä jälkihuollon käsitteilyyn, koska opinnäytetyön toimintaympäristönä toimii lastenkoti, johon on sijoitettu huostaan otettuja nuoria. Käsittelen moniammatillisen tukiverkon toimijat

läpi ja avaan toimijoiden tarkoitukset, jotta uudetkin työntekijät pystyisivät käyttämään työkalua vaivatta. Tämän jälkeen kerron opinnäytetyön lähtökohdista, yhteistyökumppanista sekä kuvaan opinnäytetyöprosessia sekä tukiverkon kartoittamista. Lopuksi arvioin koko opinnäytetyöprosessia sekä omaa ammatillista kasvuani.

2 SIJAISHUOLTO

Lastensuojelulain (471/2007) mukaan lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuoltoa määrittää vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki (417/2007) sekä sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Sijaishuolto tarkoittaa sitä, että yhteiskunta on joutunut puuttumaan raskaimmalla tavalla nuoren elämään – ottamaan hänet pois biologisten vanhempien luota suojellakseen häntä itseään. Tällöin voidaan olettaa että yhteiskunnan velvollisuus on myös kantaa vastuunsa loppuun ja saattaa nuori itsenäiseen elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukeaan – ja joka tarvittaessa hakeutuu normaalin sosiaalityön tuen piiriin. Jos yhteydenpito ja nuoren tukeminen päättyisivät täysi-ikäisyyteen tai omaan asuntoon muuttamiseen, sijaishuollon työ jäisi kesken ja nuori oman onnensa nojaan. Erittäin vahvan moraalisen vastuun lisäksi jälkihuolto on yhteiskunnan näkökulmasta myös taloudellisesti järkevää, hyvin toteutettu jälkihuolto kustantaa huomattavasti vähemmän kuin syrjäytyneen aikuisen tukeminen loppuelämän ajan. (Laaksonen 2004, 10.)

Sijaishuolto on huostaan otetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. (Valtakunnalliset sijaishuollon

laatukriteerit 2004, 12.) Naulakallion lastenkodissa sijaishuolto järjestetään laitoshuoltona.

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, ja sitä toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007.) 2000-luvulla lastensuojelussa on korostunut lapsikeskeisen työskentelyn merkitys. Lastensuojelu ja huostaanotto tai sijoittaminen tulee usein kuvioihin silloin kun muut auttamistoimet, esimerkiksi avohuollon tukitoimet, eivät ole riittäneet. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 167 – 169.)

Kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista (17 958 henkilöä) oli vuoden 2014 aikana huostaan otettuna 10 675 lasta (59,4 %). Huostassa olleiden määrä väheni 1,4 prosenttia verrattuna vuoteen 2013. Kiireellisesti sijoitettuna oli kaikkiaan 3 773 lasta. Lapsi tosin saattaa saman vuoden aikana sisältyä sekä kiireellisesti sijoitettuihin lasten lukumääriin että huostassa olleiden lasten lukumääriin, sillä lapsi on voitu ensin kiireellisesti sijoittaa ja sen jälkeen ottaa huostaan. Kiireellisesti sijoitettujen lasten osuus 0–17-vuotiaaseen väestöön verrattuna oli 3,5 prosenttia. Vuoden 2014 aikana huostassa oli ollut 9,9 prosenttia kaikista lapsista. Viimeisimmän sijoitustiedon mukaan huostassa olevien nuorten osuus vastaavan väestön 0–17-vuotiaista oli yksi prosentti vuonna 2014. Näistä huostassa olleiden 16–17-vuotiaiden nuorten osuus ikäryhmässä oli 3,1 prosenttia, eli selvästi suurempi kuin nuoremmissa ikäryhmissä. (Kuopala & Säkkinen 2015, 3.)

Syyt, joiden takia nuoret sijoitetaan kodin ulkopuolelle, ovat moninaisemmat ja ikäjakauma on myös suurempi ja sijoitetuilla on enemmän käyttäytymisen häiriöitä kuin aiemmin. Useasti sijoituksen syyt liittyvät nuoren laiminlyöntiin tai kaltoin kohteluun, koulunkäynnin epävakaisuuteen sekä rikosten tekemiseen. Taustalla vaikuttaa useimmiten vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat tai parisuhteen pitkittyneet ristiriidat. Lasten kaltoin kohtelun ja laimin-

lyönnin tiedostaminen sekä näihin puuttuminen on ottanut merkittäviä askelia eteenpäin viimeisen puolen vuosisadan aikana. Tänä aikana myös lastensuojelujärjestelmien koko on kasvanut, mitä osaltaan selittää lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa havaitsemastaan lastensuojelun tarpeesta, kertoo Sarianna Reinikainen. (2009, 29.)

Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret muodostavat haavoittuvan ryhmän erilaisten sosioemotionaalisten, käyttäytymiseen liittyvien ja mielenterveyden häiriöiden suhteen. Nuorten ympärillä olosuhteet voivat muuttua parempaan, saattavat nuoren ongelmat silti pahentua. Lapsuuden varhaiset kokemukset ovat usein pitkäkestoisia ja vaikuttavat nuorten kykyihin ja ominaisuuksiin pitkään, ja nämä voidaanakin nähdä olevan sijoitettujen nuorten heikomman pärjäämisen taustalla. (Kestilä, Väisänen, Paananen, Heino & Gissler 2012, 614.)

Tutkimuksessa on selvitetty, että myöhemmin huostaan otetut nuoret ovat olleet syntyessään sekä lyhyempiä että kevyempiä, kuin vastasyntyneet keskimäärin. Samoin heidän yleinen terveydentila on ollut keskiarvoa huonompi. Vertailuaineistona olivat vuoden 1987 syntyneet lapset. Äideistä valtaosa, 56 prosenttia, tupakoi raskauden aikana, heidän koulutustasonsa oli keskiarvoa huonompi ja nuoret äidit sekä yksinhuoltajat olivat yliedustettuina. (Kalland 2015, 172.)

Sijaishuollossa ollessaan nuori on oikeutettu saamaan sijoituskunnalta hoitonsa ja kasvunsa kannalta tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Sijoituskunnan tulee järjestää palvelut lapsen sijoittaneen kunnan kanssa yhdessä, kuitenkin siten että sijoitus kunta on oikeutettu perimään kulut palveluista ja tukitoimista lapsen sijoittaneelta kunnalta. Tällä tavoin turvataan se, että nuorella on yhdenmukainen oikeus ja turva saada tarvitsemiaan palveluita kuin muillakin kunnassa asuvilla nuorilla ja näin ei jää huonompaan osaan kuin muutkaan kuntalaiset. Turvattavia palveluita ovat muun muassa terveydenhuolto, erikoissairaanhoido, koulupalvelut sekä muut nuoren tarvitsevat palvelut. Näiden palveluiden saataavuuden selvittäminen jo ennen sijoitusta on nuoren oman sosiaalityöntekijän vastuulla. (Saastamoinen 2010, 125.)

Sijaishuollossa nuoria eniten auttavat sijaishuoltokodit ja sijaishuoltokodien työntekijät. Sijaishuollon jälkeen taas nuorten tueksi tulevat enemmän ystävät ja nuoren perhe. Myös jälkihuollon työntekijät tukevat nuoria monin eri tavoin. Tämä kertoo eräänlaisesta hallinnollisesta työnjaosta, jota jakaa nuoren oleminen sijaishuollossa. Sijaishuollon päättyminen etäännyttää nuoret ihmisistä, jotka ovat sijaishuollon aikana tulleet heille läheisiksi. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95.)

Sijaishuollon muoto lastensuojelu on vuorovaikutustyötä, vaativaa sellaista, jonka tavoitteena on turvata lapsen etu ja varmistaa sen toteutuminen tarjoamalla tukea niin vanhemmille kuin itse lapsellekin. Joskus lapsia on kuitenkin samaan aikaan suojeltava omilta vanhemmiltaan. Tällöin tukeminen ja kontrollin olemassaolo vaikuttaa kaikkeen kanssakäymiseen ja se tekee lähtökohdasta vähintään haastavan. Koska kaikessa lastensuojelutyössä tulee asiakkaan aidon kuulemisen ja arvostuksen olla keskiössä, lastensuojelutyön menestyksellinen hoitaminen tarvitsee hyvän ja toimivan vuorovaikutuksen asiakkaiden ja moniammatillisen verkoston kesken. Aito kunnioitus ja asiakkaan kuuleminen on tärkeää varsinkin silloin, kun asiakkaan yksityisyyteen joudutaan puuttumaan. (Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 22.)

Lastensuojelu on erittäin moninaista: erityistä, viimesijaista lastensuojeluviranomaisen työtä, sekä samanaikaisesti ehkäisevää, pakkoa, korjaavaa sekä vapaaehtoista. Siinä tehdään tiivistä yhteistyötä vanhempien sekä perheen kanssa asioiden muuttamiseksi ja samalla suojataan nuorta omilta vanhemmiltaan siten, että nuoren kehitys tai terveys ei vaarannu. (Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 22 – 23.)

Erosen mukaan (2009, 194) laitoksessa asuminen muuttaa lasten ja vanhempien välisiä suhteita ja luo lapselle uusia sosiaalisia suhteita. Silti lapsen kokemaa tai tekemää ”paha” ja siihen puuttuminen saattaa lastensuojelun käytännöis-

sä leimata nuoren, tai näiden sivuuttaminen saattaa olla nuoren mielestä häntä mitätöivää.

Kuntouttavien osastojen työntekijöiden aikainen liittyminen nuoren hoitoon on tärkeää. Lastenkotilapsia tutkittaessa on todettu, että merkittävää lapsen kasvulle on suhde johonkin luotettavaan aikuiseen (Tolonen 2009, 149).

Sinkkonen kertoo, että kuitenkin peli ei ole menetetty, vaikka kaikki ei olisi sujunut hyvien tähtien alla nuoruudessa. Muutos on aina mahdollinen ja huonon kierteen katkaiseminen on mahdollista. Tähän edellytyksenä tavallisesti on kuitenkin jostain saatu tuki, jokin riittävän luotettava ja turvallinen ihmissuhde. (Sinkkonen 2008, 42.) Luottamus implikoi turvallisuuden, jos on luottamusta, on myös turvallisuutta. Toisin päin implikaatiota taasen ei voi muodostaa: jos on turvallisuutta, on myös luottamusta, väite on virheellinen. (Airaksinen 2012, 255.)

Ihminen on tarvitseva läpi koko elämänsä, hoivaa ja huolenpitoa hän tarvitsee aina, ei vain elämänsä alkutaipaleella. Kasvattajan huoli syntyy, kun nuorella on ongelmia kavereiden kanssa tai vaikkapa koulussa. Huolen synnyn tarkoituksena on päästä laajempaa tavoitteeseen kasvatettavan kanssa: henkisen hyvinvoinnin tukeminen. Huolenpitoon liittyy myös tulevan suunnittelu sekä tulevien, erilaisten tilanteiden ennakointi, rajojen asettaminen sekä ohjeiden antaminen. (Laakkonen 2006, 145 – 146).

2.1 Sijaishuolto prosessina

Sijaishuolto alkaa lastensuojelun asiakkuuden kartoittamisella, joka tulee vireille kun sosiaalityöntekijä tai joku muu lastensuojelun työntekijä on saanut tietää mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta tai nuoresta. Kun asia on tullut vireille, on sosiaalityöntekijän arvioitava välittömästi lapsen tai nuoren kiireellinen lastensuojelun tarve. Samoin on tehtävä palvelutarpeen arviointi,

jonka yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve, ellei asia ole selvästi sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita. Sosiaalityöntekijän tulee arvioida lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien tai muiden lapsen kasvatuksesta vastaavien mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Arviointia tehdessä sosiaalityöntekijä voi olla yhteydessä lapsen läheisiin henkilöihin sekä yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin. Arvion tekeminen on aloitettava seitsemän (7) arkipäivän sisällä asian vireille tulemisesta ja sen on valmistuttava kolmen (3) kuukauden sisällä vireille tulosta. (Lastensuojelulaki 471/2007, 26§.)

Lastensuojelulaki (471/2007, 27§) määrittää, että:

”Lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, että:

1) lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka

2) lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään; ja

3) lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia.

Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös, kun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimiin lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. Sosiaalityöntekijän on tehtävä lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin sekä ilmoitettava siitä välittömästi huoltajalle ja lapselle ottaen kuitenkin huomioon, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 11 §:ssä säädetään.”

Lastensuojelun asiakkuuden alussa jokaiselle lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tulee nimetä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä (lastensuojelulaki 471/2007). Nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on nuoren asioita koskeva päätöksenteko ja sen valmistelu. Vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviä ovat muun muassa: Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, nuoren edun toteutumisen valvominen sekä nuoren puhevallan käytön avustaminen. (Saastamoinen 2010, 75.)

Nuoren sijoittaminen on aina prosessina hankala ja siinä on paljon erilaisia tekijöitä mukana, joista kuitenkin neljä on avainasemassa. Kaiken keskiössä on aina nuori, ja nuoren ympärille tulee eräänlainen nelikenttä biologisista vanhemmista sekä sisaruksista, sosiaalityöntekijöistä sekä sijoituspaikan aikuisista.

Nykyisin nuoret sijoitetaan entistä vanhempana, nuoruusiässä, joka tarkoittaa usein sitä, että he ovat kasvaneet pidempään epävakaisissa oloissa ja ongelmat ovat moninaisempia. (Sinkkonen 2015, 148.)

Lastensuojelua toteutettaessa nuoren toivomukset ja mielipiteet pitää aina selvittää, iän ja kehitystason mukaisesti. Mielipide on selvitettävä niin, ettei siitä aiheutu tarpeetonta haittaa nuoren ja hänen läheistensä välisille suhteille. Mielipiteen selvittämisen tapa sekä sisältö on kirjattava häntä koskeviin asiakirjoihin. Mielipiteen selvittäminen tulee kuitenkin erottaa nuoren kuulemisesta, 12-vuotta täyttäneelle nuorelle tulee aina varata tilaisuus kuulla häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. (Saastamoinen 2010, 67 – 69.)

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa nuorelle on tehtävä asiakassuunnitelma, jonka tarkoituksena on arvioida kokonaisvaltaisesti nuoren sekä hänen perheen tilanne sekä turvata tuki heille. Asiakassuunnitelma on keskeinen osa suunnitelmallista sekä tavoitteellista sosiaalityötä, ja lastensuojelun tuleekin lähtökohtaisesti aina perustua asiakkaalle laadittuun suunnitelmaan. Asiakassuunnitelmaa on tarkasteltava ja tarvittaessa täydennettävä tietyin väliajoin. Asiakassuunnitelma on myös laadittava yhteistyössä, sekä yhteisymmärryksessä, nuoren sekä hänen huoltajansa kanssa. Tarvittaessa mukana suunnittelussa voi olla joku muu nuoren kasvussa läheisesti mukana oleva henkilö, esimerkiksi huollosta erotettu vanhempi. Asiakassuunnitelmanneuvotteluissa on tärkeää, että kaikki osapuolet ovat mukana ja saavat sanoa mielipiteensä. Suunnitelmaan tulee myös kirjata ylös osapuolten mahdolliset eriävät mielipiteet. Asiakassuunnitelman tekeminen ei kuitenkaan vaadi asianomaisten suostumusta ja se on tehtävä vaikka asianomaiset vastustaisivatkin sen tekemistä. (Saastamoinen 2010, 81 – 82.)

Kun nuori on sijoitettu, hänelle tehdään hoito- ja kasvatussuunnitelma, jonka tehtävänä on konkretisoida hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteet selkeiksi nuorellekin. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tehdään kaksi kertaa vuodessa ja siinä käydään läpi nuoren fyysinen, emotionaalinen sekä sosiaalinen kehitys. Hoitosuunnitelmassa käydään läpi myös perhesuhteita, koulunkäyntiä sekä

käydään läpi sijoituksen tavoitteet ja miten niitä kohti on edetty. Sijoitetuilla nuorilla on usein monia kasvatuksellisia haasteita ja kehittämisalueita löytyy monia, silti kehittämisalueita on priorisoitava. Hoito- ja kasvatusneuvotteluissa, joissa on mahdollisuuksien mukaan paikalla sosiaalityöntekijä, omahoitajapari, nuori sekä nuoren vanhemmat, huolto- ja kasvatussuunnitelma käydään yhdessä läpi ja siitä keskustellaan yhdessä ja kaikki osapuolet saavat arvioida sekä antaa palautetta työskentelystä sekä siitä miten työskentely on edennyt suhteessa tavoitteisiin. (Laaksonen 2004, 17 – 18.) Sijaishuoltopaikan tulee myös informoida lapsen sosiaalityöntekijää muutoinkin aktiivisesti lapsen tilanteesta ja huolehtia osaltaan, että hoito- ja kasvatussuunnitelman pohjana oleva asiakas-suunnitelma pysyy ajan tasalla. Hoito- ja kasvatussuunnitelma on annettava tiedoksi sosiaalityöntekijälle, lapselle sekä lapsen huoltajalle. (Saastamoinen 2010, 85.)

Nykyisin vähintään puolella sijoitetuista nuorista on monimuotoisia mielenterveyden ongelmia, osa niistä on vaikeita. Yhtenäistä oirekuvaa sijoitettujen nuorten ongelmista ei ole, mutta niihin voi sisältyä masentuneisuutta, itsetunto- ongelmia, valehtelua, varastelua tai vaikka oppositionaalisuutta. Myös levottomuus ja oppimisvaikeudet ovat yleisiä. Monien sijoitettujen nuorten kanssa pitkään työskennelleiden ammattilaisten mielestä nuorten oireilut ovat lisääntyneet ja raju aggressiivisuus lisääntynyt. Erään arvion mukaan maassamme peräti puolet niistä sijoitetuista nuorista, jotka tarvitsisivat psykiatrasta apua, eivät sitä saa. On myös tärkeä arvioida avun antamisen laatu ja ajankohta. (Sinkkonen 2015, 151.)

Sijoitettavan lapsen kokonaistilanteen näkeminen ja kokoaminen on usein työlästä ja haastavaa, mutta se on kuitenkin erityisen tärkeää nuoren sijoituksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Onkin tärkeää kerätä kaikki tiedot ennen sijoitusta yhteen kansioon ja käydä ne läpi huolellisesti, varsinkin arvioiden nuoren psyykkistä kuntoa sekä kiintymyssuhteiden laatua, koska sijoitettava nuori tuo sijoituspaikkaan aina ihmissuhteissa omaksumansa tavat ja niiden ymmärtämi-

nen helpottaa uusien, turvallisempien kiintymyssuhteiden syntymistä. (Sinkkonen 2015, 149.)

2.2 Kiireellinen sijoitus

Jos lapsi on välittömässä vaarassa, lapselle voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Kiireellisestä sijoituksesta päättää johtava sosiaalityöntekijä, jonka päätöksen perusteella kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. Määräaikaan luetaan se päivä, jona lapsi on tosiasiallisesti sijoitettu kiireellisesti. Jos päätös kiireellisestä sijoituksesta on tehty ennen sitä vuorokautta, jonka aikana lapsi on tosiasiallisesti sijoitettu, luetaan määräaikaan päätöksentekopäivä. (Lastensuojelulaki 471/2007, 38§.)

Tarve kiireelliseen sijoitukseen ja kiireellistä sijoitusta edeltäneet tilanteet voivat kummuta monenlaisista asioista. Perusteet sijoitukseen voivat johtua joko lapsen kasvuolosuhteissa olevista ongelmista, hoidosta vastaavien henkilöiden menettelystä tai nuoren omasta käyttäytymisestä. Jos nuoren huoltajat ovat esimerkiksi kykenemättömiä pitämään huolta nuoresta äkillisen sairastumisen tai onnettomuuden takia, voidaan tehdä kiireellinen sijoitus. Nopea sijoitustarve voi johtua myös siitä, että huoltajaa epäillään pahoinpitelevän nuorta tai nuoren omasta itsetuhoisesta käyttäytymisestä. (Saastamoinen 2010, 40.)

Kiireellinen sijoitus on vakava puuttuminen ihmisten elämään ja yksityisyyteen, joten se on viimesijainen toimenpide, kun ei ole muita mahdollisuuksia turvata lapsen tilannetta. Äkillinen eroon joutuminen perheestä on lapselle aina vaurioitavaa ja siksi onkin erityisen vaativa tehtävä arvioida, tuleeko lapsi ottaa pois kotoa ja sijoittaa kiireellisesti kodin ulkopuolelle. Tilanteessa joudutaan punnitsemaan sitä kumpi on lapselle haitallisempaa; äkillinen ero vanhemmista vai lapselle aiheutunut vaaratilanne. Lapsen kiireellistä sijoitusta ei saa käyttää vanhempien välisen huoltoriidan ratkaisukeinona tai tapaamisoikeutta koskevan riidan täytöntöönpanokeinona. Edellytyksiä kiireelliselle sijoitukselle ei ole, mikäli lapsen sijoitus voidaan tällaisessa tilanteessa hoitaa esimerkiksi avohuollon tukitoimien avulla. Mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi ja lapsen huoltajat antavat

suostumuksensa ja arvioidaan olevan lapsen edun mukaista, lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena sijoitus lastenkotiin, kriisiperheeseen tai lapselle läheisen henkilön luokse. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Äkillinen joutuminen eroon perheestä on lapselle haitallista aina, täten sijoituksia tulee mahdollisuuksien mukaan valmistella yhteistyössä perheen ja lapsen kanssa. Ristiriitatilanteissa pitää punnita pois viemisen aiheuttaman järkytyksen sekä lapselle aiheutuvan vaaran vakavuuden suhdetta. (Taskinen 2010, 78.) Päämääränä sijoitusprosessissa on taata nuoren tarpeiden ja niihin vastaamaan kykenevän palvelun kohtaaminen huolellisen tiedonkeruun, moniammatillisen arvioinnin sekä suunnitelmallisuuden avulla. Tavoitteeksi voi lisätä myös suotuisan alun takaaminen hyvälle kasvatukselle ja hoidolle, jossa nuori sekä hänen läheisensä ovat keskipisteenä. (Laaksonen 2004, 260.)

Vuonna 2014 sijoitettiin kiireellisesti 3 773 lasta, määrä väheni 10 prosenttia vuodesta 2013. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on kasvanut vuodesta 2005 lähtien viime vuoteen asti. Huostassa olleiden lasten määrä 10 675, laski edellisen vuoden tasolta 1,4 prosenttia. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuoden 2014 aikana sijoitettuna 17 958 lasta ja nuorta. Lukumäärä laski vajaan prosentin. Sijoitetuista oli poikia 53 prosenttia. (Kuoppala & Säkkinen 2015, 1.)

Kiireelliset avohuollon tukitoimet sosiaalihuoltolaissa astuvat voimaan 1.1.2016 alkaen, laissa määritetään (lastensuojelulaki 471/2007, 38§):

”Jos lapsi on jäljempänä välittömässä vaarassa, lapselle voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Kiireellisestä sijoituksesta päättää 13 §:n 1 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija, jonka päätöksen perusteella kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. Määräaikaan luetaan se päivä, jona lapsi on tosiasiallisesti sijoitettu kiireellisesti. Jos päätös kiireellisestä sijoituksesta on tehty ennen sitä vuorokautta, jonka aikana lapsi on tosiasiallisesti sijoitettu, luetaan määräaikaan päätöksentekopäivä. Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, kiireellinen sijoitus voi jatkua ilman eri päätöstä yli 30 päivää, jos:

1) 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija tekee 30 päivän kuluessa kiireellisen sijoituksen alkamisesta 43 §:n 2 momentissa tarkoitetun huostaanottoa koskevan hakemuksen hallinto-oikeudelle; tai

2) ennen päätöstä lapsen kiireellisestä sijoituksesta lapsen huostaanottoa koskeva asia on jo vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Kiireellisen sijoituksen aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen asioista kiireellisen sijoituksen taroituksen edellyttämässä laajuudessa siten kuin 45 §:ssä säädetään.”

2.3 Sijaishuollon työmenetelmiä

Sijaishuollon lastenkotitoiminnassa on käytössä useita työmenetelmiä, joiden avulla pyritään saamaan paras mahdollinen tulos nuoren sijoituksen suhteen. Nuoren tilannetta arvioidaan monilla eri tavoilla, ja arviointi koostuu kymmenestä (10) eri osa-alueesta ja se muodostaa taustarakenteen kokonaistyöskentelylle: nuoren päihteiden käyttö, psyykinen ja fyysinen terveydentila, sosiaaliset suhteet, perhetilanne, koulunkäynti tai opiskelu, rikollisuus, sääntöjen noudattaminen ja sekä nuoren että perheen oma näkemys tilanteesta. Lastenkotitoiminnassa käytetään usein Eurodad-haastattelua, joka on ohjaajan tekemä haastattelu nuorelle mahdollisimman pian laitokseen tulon jälkeen. Eurodad kattaa monia osa-alueita nuoren elämästä, kuten pedagogisen, psykologisen sekä sosiaalisen puolen. (Naulakallion hoitoprosessi 2011.)

Lastenkodin käytäntöön kuuluu tavallisesti, että nuori saa avukseen sekä tuekseen henkilökohtaisen hoitajan, eli omahoitajan. Omahoitajan tehtäviin kuuluu jäsentää lapsen arki, toimia yhdyshenkilönä lastenkodin sekä kodin välillä ja huolehtia muista käytännön asioista. Omahoitaja pitää mielessään lapsen poliklinikka-ajat ja terapiatunnit ja hoitaa yhteydet kouluun. Omahoitajan on oltava koko ajan perillä nuoren aikaisemmista vaiheista elämässä, muutoksista, merkittävistä elämänmuutoksista ja tehdyistä somaattisista ja psykologisista tutkimuksista. Tällöin lapsi tietää, että joku vastaa hänen asioistaan ja hän on jonkun mielessä koko ajan, omahoitajuudella on siis käytännön asioiden hoitamisen helpottumisen lisäksi iso psykologinen merkitys. (Sinkkonen 2015, 241.) Myös naulakallion hoitoajatukseen kuuluu, että jokaisella nuorella on nimetty omahoitaja. Nuoren ja omahoitajan välinen suhde on käynnistetty jo tutustumis-

käyntien yhteydessä, mutta suhteen luominen on pitkä ja hidas prosessi. Luottamussuhde rakentuu vastavuoroisen tutustumisen kautta. Alkuvaiheen omahoitajasuhteen luontia edistää uuteen tilanteeseen opettelu. (Naulakallion hoitoprosessi 2011.)

Lastensuojelussa tehdään myös paljon perhetyötä, asiakasperheitä virallisesti sekä epävirallisesti tukien, pitäen heidän arkeaan kasassa. Perhetyö on myös vahvaa tukemista, mutta myös puuttumista perheiden elämään virallisten väliintulojen avulla. Perhetyön näkökulmassa korostetaan, että perhe on oman itsensä tuntija, vaikka nuori olisikin sijoitettuna. Näin ollen perheen mielipiteitä pitää kuunnella sekä arvostaa, lähestulkoon kaikessa toiminnassa, kuitenkin sijoitetun nuoren etua ajatellen. (Saarnio 2004, 240- 241.)

Lastensuojelussa on paljon dokumentoitavaa, ja tietoa kertyy nuoresta paljon. Kaikki nämä tiedot ovatkin sosiaalihuollon asiakaslain mukaan kokonaisuudessaan salassa pidettävää tietoa. Salassapitovelvollisuus koskee kaikkia asiakkaasta saatuja tietoja, eikä niitä saa sivullisille luovuttaa. Salassapitovelvoite koostuu kolmesta osa- alueesta: Asiakirjasalaisuudesta, vaitiolovelvollisuudesta sekä hyväksikäyttökiellosta. (Saastamoinen 2010, 87.) Muun muassa näiden seikkojen vuoksi järjestelmällinen sekä huolellinen dokumentointi on ensiarvoisen tärkeää, kuin myös asiakkaan oikeusturvan kannalta. Kaiken toiminnan parantaminen ja arviointi on myös helpompaa, kun se on dokumentoitu. (Rousu & Holma 2004, 6.) Helsingissä lastensuojelussa on käytössä Effic- kirjausjärjestelmä, joka on kokonaisvaltainen terveydenhuollon järjestelmä. Effic tukee asiakkaan hyvää hoitoa ja saumatonta palveluketjua ja se käsittää sovelluksia niin hoitohenkilökunnan kuin johdonkin tarpeisiin. (Tieto.fi, julkinen terveydenhallinto.)

3 JÄLKIHUOLTO

Jälkihuollosta lastensuojelulaki (417/2007) sanoo, että kunnan on järjestettävä jälkihuolto nuoren tarpeisiin, asiakassuunnitelma huomioon ottaen tukemalla nuorta ja hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa nuori on. Lainsäädännössä korostetaan ennaltaehkäisyä sekä varhaista puuttumista, sekä yhteistyötä nuoren vanhempien ja huoltajien kanssa.

Jälkihuolto voidaan nähdä sijoituksen niin sanottuna jatkeena, mutta sijoitus se ei ole. Jälkihuolto on nuorelle sekä hänen perheelleen tarjottava vapaaehtoinen tuki, jonka konkreettisin muoto on asunnon tarjoaminen sekä taloudellinen tuki. Voidaan ajatella että jälkihuolto antaa nuorelle vielä muutaman vuoden aikaa kasvaa ja opetella itsenäistä elämistä. Jälkihuolto voikin siis pikemminkin verrata avohuoltoon sekä sen tarjoamiin palveluihin. Näissä molemmissa tuki perustuu vapaaehtoisuuteen ja nuoren sitoutumiseen, väkisin ei voi ketään auttaa. Parhaimmillaan jälkihuolto merkitsee sitä, että nuori pystyy asumaan itsenäisesti, huolehtii omista asioistaan ja opiskelee ja/tai on töissä. Samalla hänen tukiverkosto on hänellä hyvin tiedossa ongelmatilanteiden varalle. (Kivinen 2009, 13 – 14.) Jälkihuolto on tarveperustaista ja rakentuu sen ympärille mitä lapsi ja nuori tarvitsee. Lapsen ja nuoren tilanteen kartoituksessa on kuunneltava häntä itseään, mutta myös hänen läheisverkostoaan. Onnistumisen kannalta on keskeistä, että nuorella on ainakin yksi hyvä aikuis- ja/tai viranomaissuhde. Nuoret kaipaavat tukea arkisissa asioissa sekä keskustelukumppania. Nuoret kaipaavat aikuisen tukea, ilman kalenteria tai kellonaikaa. (Nyman 2008, 5.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut 1 momentissa tarkoitetun kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen vii-

meksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta.

Jälkihuoltoa mietittäessä on aina otettava huomioon, että jälkihuollon järjestäminen ei ole kunnalle vapaaehtoista, vaikka se nuorelle onkin vapaaehtoista. Laki velvoittaa myös tukemaan itsenäistyvää nuorta sekä hänen vanhempiaan tai huoltajiaan. Vaikkakin jälkihuolto itsessään muovautuu aina nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaan, tietyt perusasiat tulee käydä aina ja kaikkien kohdalla läpi. Jälkihuoltosuunnitelma tulee tehdä aina nuoren kanssa yhdessä, suunnitelman teossa nuoren oma rooli toimijana sekä tavoitteiden asettajana on suuri. Nuoren kanssa yhdessä tehty hyvä jälkihuoltosuunnitelma kertoo luottamuksesta nuorta itseään kohtaan. (Laaksonen 2004, 15 – 18.) Nuoren myönteinen suhtautuminen ja oma aloitteellisuus ovat jälkihuollossa ensisijaisen tärkeitä, koska jälkihuolto on vapaaehtoista ja sopimus jälkihuollosta tehdään vain silloin kun nuori sitä itse haluaa. Jälkihuolto räätälöidään yksilöllisesti nuorelle, nuorta autetaan asunnonhakuun, mahdollisiin opintoihin sekä työn hakuun liittyviin asioihin. Nuoria tuetaan myös rahallisesti jälkihuollossa. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 169 – 170.)

Jälkihuollon suunnittelun voi aloittaa jo sijoitusvaiheessa, samalla kun arvioidaan hoidon kestoa, käytännössä kuitenkin jälkihuollon tarkempi suunnittelu aloitetaan sijoituksen viimeisenä vuotena. (Laaksonen 2004, 15.) Jälkihuoltoa mietittäessä on muistettava, että itsenäistyminen omaan kotiin sijaishuollosta on kauaskantoisesti nuoren elämään vaikuttava ratkaisu. Tutkimuksissa on selvinnyt, että usein nuoret tuntevat sijaishuollon päättyessä pelkoa ja epävarmuutta eivätkä koe olevansa valmiita itsenäiseen elämään, monen nuoren kohdalla sijaishuolto päättyykin ennen kuin he ovat valmiita itsenäiseen elämään. (Reinikainen 2009, 84.) Nuoren aikuistuminen, sijaishuollon loppuminen ja jälkihuoltoon siirtyminen aiheuttaa monia muutoksia nuoren elämässä. Siirtyminen itsenäisempään elämään tuo nuorelle jopa huumaavalta tuntuvan vapauden ja vallan tunteen: kukaan ei määräile ja päättä asioita puolesta. Lisääntyneen vapauden myötä tulee kuitenkin myös lisääntynyt vastuu, ja tätä on monen nuoren

välillä vaikea ymmärtää. (Kivinen 2009, 5.) Sijaishuoltopaikassa kartoitetaan yhdessä nuoren sekä hänen perheensä kanssa ketkä kaikki tukevat heitä jälkihuollon aikana. Sijaishuoltopaikassa kartoitetaan myös nuoren ja hänen perheensä kanssa kaikki palvelut jotka ovat tarjolla heille. Samoin jälkihuollon kokonaisuudesta tehdään työjaollisesti selkeä kokonaisuus toimijoiden kesken, ja jälkihuoltosuunnitelmaa tarkennetaan edellisten perusteella hyvissä ajoin, tai mahdollisuuksien mukaan, ennen lapsen lähtöä. Sijaishuoltopaikalla on myös oltava kirjallinen suunnitelma siirtymävaiheen toteutuksesta. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 29.) Kiireellisten sijoitusten mahdollistuessa vuoden 2016 alusta, on Naulakallion lastenkodilla oltava selkeä toimintamalli jolla pystytään reagoimaan nopealla aikataululla nuorten tarpeisiin ja nuori pysyy siirtymään suunnitelmallisesti seuraavaan elämänvaiheeseen, jälkihuoltoon. Jälkihuollon suunnitteluprosessin tavoitteena on uuden elämänvaiheen kokonaisuuden hahmottaminen ja kirjaaminen suunnitelmaksi nuoren ja hänelle tärkeiden ihmisten kanssa. Sijaishuoltopaikka ja nuori kartoittavat kaikki toimijat ja läheiset henkilöt, jotka työskentelevät nuoren ja hänen perheensä kanssa sekä tukevat heitä jälkihuollon aikana. Sijaishuoltopaikan on myös kartoitettava kaikki palvelut, jotka ovat tarjolla itsenäistyvälle nuorelle. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 41.) Naulakallion nuorten tapauksissa näiden toimien alkuun saattamiseksi ja toimeenpantaviksi saattaa olla vain muutama kuukausi.

Nuoren tie lapsuudesta aikuisuuteen ei ole ikinä selkeä ja esteetön taival, vaan mutkikas, epäselvä, herkkä ja joskus lohdutonkin tapahtumaketju. Tämän takia nuorille pitää taata kasvurauha. Nuoret tarvitsevat runsaasti onnistumisen kokemuksia ja arvostusta. Kodin merkitys kasvun turvaajana on ensisijainen, muttei kuitenkaan millään tavalla helppo. Nuoren ollessa ajautumassa syrjäytymiskiarteeseen, ongelmat on havaittava ja niihin puututtava varhaisessa vaiheessa ja käynnistettävä moniammatillinen yhteistyö. (Määttä 2006, 9 – 10.)

Lastenkodista lähtiessä nuoren kannalta katsottuna kasvatustyön katkokset aiheuttavat ongelmia. Omahoitajasuhde ja sen mukana syntynyt merkityksellinen aikuiskontakti päättyy nuoren lähtiessä lastenkodista. Aikuistuvan nuoren sosi-

aalinen tukiverkosto ei mahdollisesti ole tarpeeksi tukeva ja muutenkin nuorella saattaa olla tavallisissa, arkipäiväisissä taidoissa puutteita. Itsenäistyminen on kehityspsykologinen elämänvaihe, jossa nuori tarvitsee tuttua sekä luotettavaa aikuista avuksi itselleen; nuori tarvitsee tietoisuuden että hänen hyvinvointistaan ollaan edelleen kiinnostuneita. Nuori tarvitsee mahdollisen laitostumisen purkamiseen ja muuttuneeseen elinympäristöön totuttautumiseen lisää aikaa. (Laaksonen 2004, 10.) Sijaishuollon loppuminen sekä jälkihuoltoon siirtyminen voi merkitä monien tärkeiden ihmissuhteiden katkeamista. Suhde nuorta hoitaviin aikuisiin on voinut muodostua hyvinkin läheiseksi ja voi olla että nuori on saanut ystäviä sijoituspaikkakunnaltaan, ja nyt on muuttamassa jälkihuollon tukiasuntoon kotipaikkakunnalleen. Nuori saattaa näin ollen joutua aloittamaan aivan konkreettisestikin kaiken uudestaan lähtiessään sijoituspaikasta: uusi asuinpaikka, uusi opiskelu- tai työpaikka. (Kivinen 2009, 5.) Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että nuorelle on luotu vahvat ja kestävät tukirakenteet hänen ympärilleen.

Siirtymävaiheet ovat monesti hankalia tapauksia. Sijaishuollon loppuminen, aikuistuminen, ja yksin muuttaminen ovat kaikki isoja muutoksia, vaikka niitä nuoren kanssa pyritäänkin työstämään etukäteen. Lisäksi sijaishuoltopaikoilla on kovin erilaisia mahdollisuuksia tukea nuorten itsenäistymistä. (Kivinen 2009, 7.)

Markku Jahnukaisen (2004) tutkimuksessa koulukodeista lähteneistä nuorista yksi keskeisin havainto liittyy koulukotivaiheen päättymiseen ja sen jälkeiseen aikaan. Liian usein nämä nuoret jäävät Jahnukaisen mukaan jälkihuollon tukitoimien varaan. Tutkimuksen valossa näyttää selvältä, että lähes kaikilla nuorilla on aluksi vaikeuksia päästä uudenlaisen elämän alkuun laitossijoituksen jälkeen. Tarjottu tuki ei myöskään aina tuntunut nuorista luontevalta tai tarkoituksenmukaiselta. (Jahnukainen 2004, 92.)

Sijoitettuina olleet nuoret kohtaavat isoja vaikeuksia sekä haasteita kouluttautumisessa, perusasteen jälkeinen tutkinto jää suorittamatta useammin kuin muilta. Perusasteen jälkeisen koulutuksen suorittamisella on hyvinvoinnin suhteen

iso merkitys esimerkiksi työllisyyden kantilta. Samaa kertoo myös tehdyt tutkimukset, jotka viittaavat siihen, että työttömyys on yleisempää lastensuojelun entisillä asiakkailta. Taloudelliset ongelmat kietoutuvatkin useasti kouluttautumattomuuteen ja työttömyyteen, nuorella iällä toimeentulotuen saaminen on ollut kodin ulkopuolelle sijoitetuilla yleisempää. Sijoitetut nuoret ovat aikuisuuteen siirryttäessä hyvin haavoittuvassa asemassa taloudellisesti. Sijoitettujen nuorten vanhempien mahdollisuudet tukea lapsiaan taloudellisesti ovat rajalliset usein, koska he ovat usein yksinhuoltajia, pienituloisia sekä kouluttamattomia. Perheen tuen puuttumisen vuoksi järjestelmän rooli onkin todella merkittävä nuorille, erityisesti vaiheessa jossa he ovat itsenäistymässä lastensuojelusta jälkihuoltoon, itsenäiseen elämään. (Kestilä ym. 2012, 614 – 615.)

3.1 Palveluiden sekä toimijoiden kartoitus

Verkosto on kätevä käsite. Se on riittävän täsmällinen kuvataksaan yhteyksiä. Verkosto on metafora, ja se kuvaa monensuuntaisia yhteyksiä, ja verkostoissa keskeisintä on kytkeytyneisyys. Verkostotyö- nimike sen sijaan on melko epämääräinen. Ei ole olemassa yhtä oikeaa verkostotyön menetelmää, eikä edes yhtä yhtenäistä ajattelutapaa. Yhteisenä piirteenä voidaan pitää yhdistelyä. Verkostotyössä suuntaudutaan etsimään ja yhdistämään sosiaalisen verkoston voimavaroja. (Arnkil 2004, 214 – 215.)

Lastensuojelussa keskeisintä onkin saadaanko nuoren ja hänen läheistensä sekä nuoren asiaan kytkeytyneiden työntekijöiden välille tarpeeksi hyvät keskinäiset yhteydet, että löytyy hyviä voimavarojen yhdistelmiä. Verkostona toimien voi löytyä erilaisia ideoita ja resursseja sekä ratkaisuja, jotka yksittäisinä eivät tuottaisi mitään, mutta yhdessä tuottavat tuloksen nuoren tilanteen parantamiseksi. (Arnkil 2004, 214.)

Nuoren ensisijainen sekä tärkein tukija on hänen oma lähiverkostonsa, jota tukemaan myös laki velvoittaa. Vaikka nuori on sijaishuollossa, hänen suhde lähiverkostoon kehittyy koko ajan. Yhteistyötä ja kumppanuutta, nuoren edun mu-

kaisesti, valetaan lähiverkoston (vanhemmat, huoltajat, sijaishuoltopaikka, muut tärkeät aikuissuhteet) koko ajan sijaishuollon aikana. Hyvä perhetyö sijoituksen aikana antaa paremmat mahdollisuudet sille, että nuoren vanhemmat tai läheiset ihmiset ovat myös jälkihuoltovaiheessa luontevasti tukemassa nuorta. (Laaksonen 2004, 43.) Myös Sarianna Reinikainen (2009, 117) toteaa, että läheisistä ihmisistä koostuvaa tukiverkostoa pidetään yhtenä keskeisimmistä selviytymistä edistävästä tekijöinä. Sijaishuollossa kasvaneet nuoret, joilla on suhteet säilyneet perheeseen sekä sukuun, pysyvät sijaishuollon aikana vahvoina ja selviytyvät aikuisina usein paremmin kuin ne, joilla suhteet ovat katkenneet.

Vaikka lastensuojelua on ollut jo vuosikymmeniä, on verkostoituminen kuitenkin isossa kuvassa suhteellisen tuore ajatus lastensuojelun työkentällä. Lastensuojelun toimintatavat ovat olleet viime vuosituhannen loppuun asti perustuneet yksityöskentelyyn, tai parityöskentelyyn, kunnallisella ja julkisella sektorilla lastensuojelutyöntekijät ovat työskennelleet toisistaan erillään. Verkostoituminen on ollut viime aikoihin asti vaikeahkoa, sillä lastensuojelutoiminta ja sen parissa työskentely on varsin byrokraattista. (Virtanen 1999, 33 – 35.) Kuitenkin tätä nykyä moniammatillinen verkostoituminen on kirjattuna lastensuojelulakiin, ja siellä todetaan seuraavaa: Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulee asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista koostuva lastensuojelun asiantuntijaryhmä. Lastensuojelun asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa. Lisäksi asiantuntijaryhmä antaa lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi. (Lastensuojelulaki 471/2007, 14§.) Nykyisin lastensuojelua ei oikeastaan voi olla tekemättä verkostotyötä, tai ainakaan ei voi olla tyystin vailla kosketusta verkostoihin. Nuorilla on omat yksityiset verkostonsa, ja he asioivat mitä luultavimmin viranomaisten ja muiden ammattilaisten kanssa. (Arnkil 2004, 214.)

Kuntaa veloitetaan myös toimimaan lastensuojelua järjestäessään yhteistyössä palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten kanssa. Sekä avo- että sijaishuol-

lon järjestäminen usein edellyttää sen huolehtimista, että jokainen lapsi saa tarpeensa mukaisesti perus- ja erityispalveluja ja että toiminta on koordinoitua ja yhteistyö yli hallinnonalojen sujuu lapsen kannalta saumattomasti. Esimerkiksi lasten ja nuorten psykiatrinen ja muu lääketieteellinen tutkimus, terapia ja hoito kulkevat yhä useammin lastensuojelutyön rinnakkaisprosessina ennen, jälkeen ja lastensuojelun asiakkuuden aikana. (Heino 2009, 71.)

Verkostotyö herättää usein mielikuvan kokoontumisista useiden ihmisten kesken. Kokoontuminen ei kuitenkaan edes ole aina tarpeen, vaikka ratkaistavaan pulmaan liittyisi useita tahoja. Verkostotyössä keskeisintä on ajattelutapa ja toisella sijalla on erilaiset menettelytavat ihmisten saamiseksi yhteyksiin toistensa kanssa. Tähänkään toimintaan ei välttämättä tarvita isoja kokouksia. Verkostotyötä voi tehdä isommalla porukalla, pienessä porukassa tai jopa yksin. Ratkaisevaa on tietysti mihin ollaan pyrkimässä ja mitä ollaan tekemässä. Verkostojen laadinnan yhteydessä käytyjen keskusteluiden anti iso, ne antavat paljon informaatiota niistä suhteista, joissa kartoituksen ”keskipisteenä” oleva nuori elää ja siitä kuinka hän nuo suhteensa kokee. Verkoston kartoitus on myös itse asiassa kohtalainen interventio, sillä niitä miettiessään nuori saattaa alkaa, mahdollisesti ensimmäistä kertaa elämässään, hahmottamaan itseään ”verkostoissa eläjänä”. (Arnkil 2004, 217 – 218.)

3.2 Sijaishuollon projekteja

Sijaishuollosta on tehty projekteja, ja suomalainen sijaishuolto on saanut ensimmäiset valtakunnalliset laatukriteerinsä yhden projektin isolla myötävaikutuksella. Valtakunnalliset laatukriteerit syntyivät sijaishuollon toimijoiden ja Lastensuojelun keskusliiton RAY:n rahoittaman Laituri- projektin yhteistyönä. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 5.)

3.2.1 Laituri-projekti

Sijaishuollossa oli ollut pitkään tarve saada valtakunnallinen laatukriteeristö, joka perustuisi erityisesti lastensuojelutyön sisällölliseen asiantuntemukseen. Tämän lisäksi tärkeää oli, että kriteeristön käyttö olisi mahdollista kaikille yksilöille, joka taas mahdollistaisi sen käytön arkipäiväistymisen ja yleistymisen. Tavoitteeksi asetettiin myös alan työntekijöiden omaksi kokeman kriteeristön luominen. Työn toteuttamiseksi käynnistettiin Lastensuojelun Keskusliitossa Laituri- projekti vuonna 2001. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 5.)

Laituri- projektissa oli kuusi pilottiryhmää eri puolilla maata, jotka pohtivat tulevia kriteereitä. Projektin vahvuus olikin se, että iso joukko sijaishuollon parissa toimivia ammattilaisia teki alansa laatukriteereitä ja siinä samalla kehitti omien yksiköidensä laatua. Projektissa oli mukana yli sata henkilöä 70:stä eri lastensuojelualan organisaatiosta: lastensuojeluyksiköiden johtajia, ohjaajia ja erityistyöntekijöitä yksityiseltä sekä julkiselta sektorilta, kuin myös järjestöistä. Pilottiryhmien asiantuntijat välittivät kriteereihin sen tiedon ja kokemuksen, jonka he ovat saaneet jokapäiväisessä työssään lapsilta ja perheiltä. Laiturityön toinen vahvuus oli hyvän vuoropuhelun syntyminen eri toimijoiden välille. Nykyinen kriteeriversio on pitkän prosessin ja monen työvaiheen tulos, jota on muokattu eri pilottiryhmien ja järjestettyjen koulutuspäivien palautteiden avustuksella. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 6.)

3.2.2 Tupa-projekti

Tupa- projekti (2002 – 2006) oli lastensuojelun jälkihuollon tukipalvelujärjestelmän kehittämiseen keskittynyt hanke, jonka toteutti Nuorten Ystävien Pohjakoti RAY:n tuella. Projektin päämääränä oli kehittää sijais- ja jälkihuollon siirtymävaiheen palvelujärjestelmää yhteistyöverkostossa toimien ja luomalla sen piirissä oleville nuorille ja perheille alueellisia tukitoimintoja. Projekti toimi kolmella pilottialueella, muun muassa pääkaupunkiseudulla. Projektin taustalla oli havainnot, että sijoitettujen ja sitä kautta jälkihuoltoon siirtyvien nuorten määrät

olivat nousussa ja heidän ongelmansa yhä monisyisempiä. Sijaishuollosta jälkihuoltoon tulevilla nuorilla näytti olevan kasvavaa tuen tarvetta, ja ongelmana oli sijais- ja jälkihuollon mieltäminen pitkälti erillisiksi osioiksi. Erityistä panostamista näytti vaativan nuoren saattaminen tuettuun jälkihuoltoon. Sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtyminen tuo nuorelle vapauksia ja uusia niin sanottuja houkutuksia, tämä oman vastuun haltuun ottaminen on nuorelle kriittinen vaihe, jossa olisi tärkeää varmistaa tuen jatkuminen ja vaivaton pääseminen palveluiden piiriin. (Mattila 2007, 34.) Pääkaupunkiseudulla projektin tavoitteeksi asetettiin jälkihuollon palvelurakenteen ja yhteistyömallien kehittäminen niin, että erityisen vahvaa tukea tarvitsevat voivat siirtyä jälkihuoltoon sijaishuollosta jättämättä palvelujen ulkopuolelle. Yhteistyömallin tarkoituksena oli kohdentua sijais- ja jälkihuollon saumakohtaan varmistaen tuen jatkuminen sekä asteittainen siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon. Tarkoituksena oli taata nuorille tuttu ammatillinen aikuistuki itsenäiseen elämään siirryttäessä sekä varmistaa asiakaslähtöinen työskentely nuorten tarpeiden mukaisesti. (Mattila 2007, 25.)

Käytännön työskentelyssä pyrittiin ensisijaisesti yhteistyöhön nuorten sekä heidän lähiverkostojen kanssa. Kulmakivenä pidettiin nuoren, hänen perheensä sekä muun verkoston kunnioittamista yhteistyökumppaneina sekä heidän sitoutumistaan ja aktivoimistaan. Nuoren kanssa tehdyssä työssä pyrittiin ottamaan huomioon hänen toiveensa ja tarpeensa, korostamaan asiakaan osallisuutta. Käytännössä vanhempia huomioitiin esimerkiksi informoimalla heitä työskentelystä, alueen palveluista sekä tukimahdollisuuksista ja nuoren tilanteesta.

Kaikkiaan palveluohjaus perustui yhteistyölle sosiaalitoimen kanssa, muita keskeisiä yhteistyökumppaneita olivat lastensuojelun sosiaalityöntekijät sekä jälkihuollon työntekijät. Tarpeen mukaisten tukipalveluiden järjestämiseksi yhteistyötä tehtiin myös muun sosiaalitoimen, terveystoimen, oppilaitosten sekä työvoimapolitiittisten ja asumista tarjoavien tahojen kanssa. (Mattila 2007, 26 – 27.)

Sijaishuollon yksiköille palveluohjaus oli lisäresurssi kotiutumiseen valmentavassa toiminnassa. Palveluohjaaja teki sijaishuollon kanssa yhteistyötä arvioimalla nuoren tuen tarvetta, informoimalla pääkaupunkiseudun palveluista sekä järjestämällä nuorelle asumisharjoittelujaksoja. (Mattila 2007, 27.)

3.2.3 Sopiva sijaishoti lapselle - hanke

Viime vuosituhanen lopulla käynnistettiin hanke, jonka tavoitteena oli kehittää toimivampia käytäntöjä huostaan otettujen lasten ja nuorten sijoituksiin. Projekti sai nimekseen Sopiva sijaishoti lapselle, ja projekti kesti vuodet 1999 – 2002. Hankkeesta syntyi useita tieteellisiä julkaisuja, jotka ovat herättäneet kansainvälisten yhteisöjen kiinnostusta ja niitä on sovellettu useissa koulutuksissa. Projektista muodostui sekä tutkimus- että kehittämisprojekti. Tutkimusprojektissa huostaan otettujen lasten tutkiminen eteni suppilomaisesti: tutkittiin rekisteriaineistoja ja sen jälkeen isoja ryhmiä, tämän jälkeen menttiin yksittäisten sijoitusten seurantaan ja niiden taustalla olevien prosessien tarkasteluun. Projektin tutkijat ovat kouluttaneet aktiivisesti sosiaalityöntekijöitä sekä sijais- ja adoptioperheitä. Hankkeen taustana teoreettisesti oli kiintymyssuhdeteoria ja sen oletamus, että lapsi jota on laiminlyöty tai kaltoin kohdeltu, tarvitsee huostaanoton jälkeen mahdollisimman pysyviä ja turvallisia kasvuoloja sekä korjaavia kokemuksia. (Kalland 2015, 165 – 167.)

4 OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖKUMPPANI, LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS

Naulakallion lastenkotiin on vuoden 2014 keväällä käynnistetty kolme uudella toimintamuodolla toimivaa osastoa, jotka yhdessä muodostavat niin sanotun hoitojatkumon. Hoitojatkumoon sijoitetaan pääasiallisesti 16- 17- vuotiaita nuoria, joilla on päihde- tai mielenterveysongelmia. Hoitojatkumon ideana on, että Naulakallion osastot ovat nuoren viimeinen sijoituspaikka ennen itsenäistymistä. Ensimmäisenä nuori sijoitetaan osasto Introon joka on pysäytysjakso, kestoltaan 30 – 90 vrk, jota voidaan nuoren tilanteen niin vaatiessa jatkaa viranomaisverkoston päätöksellä. Pysäytysjaksolla nuoren nykytilanne selvitetään yksilö- ja ryhmäkeskusteluiden avulla, ja tehdään nuoren kanssa tavoitteet jaksolle. Pysäytysjakson jälkeen nuori siirretään mahdollisuuksien mukaan seuraavalle pysäkille hoitojatkumossa, osastojen nimet Rythmi & Tempo jotka ovat kuntouttavia osastoja. Näiden osastojen työntekijät ovat tutustuneet nuoreen henkilökohtaisesti jo pysäytysjakson aikana ja nuorelle on valittu omahoitajapari.

Kuntouttavalla jaksolla nuoren kanssa tehdään tarkempi suunnitelma tulevaisuudesta sekä kartoitetaan nuoren verkostot ja luodaan itsenäistymissuunnitelma yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa.

Naulakallion osastojen toimintamallin muuttuessa keväällä 2014 oli selvää, että osastoille tulee tulevaisuudessa asiakasohjausryhmän kautta entistä lähempänä itsenäistymistä olevia, iältään 16 – 17- vuotiaita nuoria. Osastojen toimintamuodon vuoksi nuorilla on pääasiassa mielenterveys- ja/tai päihdeongelmia, jonka vuoksi on erittäin tärkeää että nuorelle pystytään nopeassakin syklissä tekemään kattava kartoitus toimijoista joita nuori tarvitsee tulevaisuudessa.

4.1 Opinnäytetyön suunnittelu

Vilkka ja Airaksinen (2004, 17) kertovat, että työelämästä saatu aihe opinnäytetyöhön tukee opiskelijan ammatillista kasvua sekä mahdollistaa oman tietotaidon peilaamisen työelämään ja työelämän tarpeisiin sillä hetkellä. Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö, eli kehittämispainotteinen opinnäytetyö. Opinnäytetyössä on kaksi osaa, opinnäytetyöraportti sekä itse produkti, kartoitettu lista ammatillisista toimijoista joita nuori saattaa tarvita itsenäistymisensä tukemisessa. Opinnäytetyöni on todella ajankohtainen, koska Naulakallion lastenkodissa on tällä hetkellä kaksi osastoa, joihin asiakasohjausryhmän kautta saattaa tulla nuoria jotka saavuttavat täysi-ikäisyyden muutaman kuukauden sisällä sijoituksesta. Täten on erittäin tärkeää, että työntekijöillä on mahdollisimman helppokäyttöinen ja hyvä työkalu nuoren itsenäistymisen polulla tarvittavista toimijoista. Työelämästä lähtenyt opinnäytetyön aihe on myös henkilökohtaisesti hyvä ja antoisa kohde, koska tällöin oman tuotoksen pääsee kokemaan konkreettisesti sekä sitä pääsee myös muokkaamaan tarpeiden mukaan reaaliajassa.

Tutkimusten tulokset osoittavat selvästi, että sijoitetuilla nuorilla on kohonnut psykiatrisen erikoissairaanhoidon osastohoitojaksojen ja poliklinikkakäyntien todennäköisyys. Sijoitetut nuoret joutuvatkin usein rakentamaan elämänsä pienistä palasista ja työstämään traumaattisia kokemuksiaan pitkään. Samoin kodin ulkopuolelle sijoitettuina olleiden naisten kohonnut riski aikaiseen lapsen saantiin ja raskaudenkeskeytyksiin viittaa vahvasti siihen, että nuorten seksuaalikasvatus tulee huomioida vahvalla tavalla ja turvata sen saanti. Nämä suuremmat riskit viittaavat myös osin elämänhallinnan pulmiin, joten vahva tuki on tärkeää. (Kestilä ym. 2012, 614.)

Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista tai toiminnan järjeistämistä. Se voi olla alasta riippuen esimerkiksi ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje tai opastus, kuten turvallisuusohjeistus tai perehdyttämisopas. Toteutustapana voi olla koh-

deryhmän mukaan vaikka kirja, kansio tai opas. Tärkeää on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi. (Vilkka & Airaksinen 2004, 9.)

Produktiossa on tarkoituksena valmistaa jokin tuotos ja sitä tehdessä kehittää työvälineitä käytännön toimintaan. Produktion päämäärä on rajattu kertaluontoinen tuotos. Kirjallisen raportin avulla selvitetään produktion tavoitteet, määritellään keskeiset käsitteet ja toimintaympäristö sekä arvioidaan työskentelyprosessia. (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010.)

Opinnäytetyö on tavoitteellinen. Opinnäytetyössä on esitettävä työn tarkoituksella tavoitteen avulla. Lukijalle pitää selvitä heti opinnäytetyön alussa käsitys, mitä kirjoittaja aikoo työssään tehdä. Opinnäytetyö ei myöskään ole romaani tai novelli, josta lukija ei saa mitään otetta. Kirjoittajan alitajunnassa oleva päämäärä ei itsessään riitä, opinnäytetyö arvioidaan tekstin pohjalta ja näin ollen arvioitsija ei voi tehdä oletuksia siitä, mihin työssä on pyritty. Sitä, mitä ei ole kirjoitettu, ei ole olemassakaan. (Kananen 2015, 364.)

Toiminnallisia opinnäytetöitä on monia, ja ne voidaan jakaa kehittämishankkeisiin, jossa kehitetään ja kokeillaan uusia toimintamenetelmiä ja työtapoja, ja tuotekehittelyyn eli produktioon, jonka tarkoituksena on tuottaa uusi palvelu tai tuotos tiettyä käyttäjäryhmää varten ja samalla kehittää käytännön työvälineitä. (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010, 33–34). Produktin sisällön ratkaisee se, mille kohderyhmälle idea on ajateltu. Täsmällinen kohderyhmän määrittäminen auttaa valitsemaan sopivimman sisältövaihtoehdon sekä pysymään opinnäytetyölle tarkoitettussa laajuudessa. Kohderyhmää voidaan hyödyntää myös opinnäytetyön arvioinnissa. (Vilkka & Airaksinen 2004, 40.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään toimintasuunnitelma siksi, että opinnäytetyön idean sekä tavoitteiden tulee olla tiedostettuja, harkittuja sekä perusteltuja. Toimintasuunnitelman ensisijainen merkitys on, että siinä jäsennetään itselle mitä on tekemässä. Toiseksi osoitetaan toimintasuunnitelmalla, että ky-

kenee johdonmukaiseen päättelyyn ideassa sekä tavoitteissa. Kolmas merkitys on lupaus siitä, mitä aikoo tehdä. (Vilkka & Airaksinen 2004, 26 – 27.)

Usein toiminnallisissa opinnäytetoissa riittää myös teoreettiseksi näkökulmaksi jokin alan käsite ja sen määrittely. Aina ei ole välttämätöntä eikä edes esimerkiksi ajallisesti mahdollista toteuttaa toiminnallista opinnäytetyötä koko teorian näkökulmasta, vaan teoria kannattaa rajata joidenkin keskeisten käsitteiden käyttöön. (Vilkka & Airaksinen 2004, 43.)

4.2 Opinnäytetyön toteutus ja toimintaympäristö

Työryhmässä lastenkodin toimintaa kehitettäessä olemme työryhmän kanssa huomanneet, että nuorilta puuttuu moniammatillinen tukikartta itsenäistymisen osalta. Tukikartan tekemistä pohdittiin työryhmässä, ja ehdotin että minä voin tehdä sellaisen opinnäytetyökseeni. Osaston vastaavan sekä lastenkodin vastaavan johtajan mielestä tämä oli erittäin hyvä ja tarpeellinen kehittämistehtävä.

Prosessi opinnäytetyön tekemisestä on alkanut vuoden 2014 keväällä, kun uutta toimintaa on aloitettu. Osastojen toiminnan käynnistyttyä tuli heti eteen tilanne, jolloin asiakkaana oli nuori jolla oli täysi-ikäisyyteen aikaa vain muutama kuukausi ja itsenäistymisprosessi vasta aluillaan. Näin ollen nuoren kanssa tuli kiire valmistaa nuori itse itsenäistymiseen sekä saada nuorelle tarvittavat tiedot ja kontaktit itsenäisen elämän osalta. Tästä tilanteesta aloimme pohtia millä tavoin saisimme nopeasti reagoitua nuoren nopealla aikataululla tuleviin tarpeisiin ja opinnäytetyöni aihe alkoi hahmottumaan.

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus on ammatillisten toimijoiden kartoitus Helsingin alueella. Ammatillisten toimijoiden kartoitus ei ole täydellinen, eikä sitä ole tarkoitus käyttää kaikkien nuorten kanssa samalla tavalla. Tarkoituksena ei ole siis käydä kaikkia toimijoita nuorten kanssa läpi, vaan yksilöllisesti katsoa nuoren kanssa mitä toimijoita on olemassa ja mistä saattaa olla hyötyä nuoren

itsenäistymispolun aikana ja tehdä nämä nimenomaiset toimijat nuorelle konkreettisesti tutuksi. Ajatuksena on siis saada nuori ajattelemaan tulevaisuuttaan yhdessä tutun aikuisen kanssa ja näyttää nuorelle että hänellä on myös laitoshuollon jälkeen ympärillään tukiverkko ammatillisia toimijoita, lähiverkoston lisäksi, häntä tukemassa.

Tukiverkon luominen sijaishuollossa olleille nuorille on ensiarvoisen tärkeää, koska tutkimustulosten mukaan huostaan otettujen lasten ja nuorten kuolleisuus on huomattavasti korkeampi muihin ikätovereihin verrattuna. Ensimmäinen artikkelimuodossa julkaistu tutkimustulos huostaan otettujen lasten ja nuorten kuolleisuudesta kattoi kaikki vuosina 1991 – 1997 huostassa olleet lapset ja nuoret, eli 13 371 yksilöä. Tulokset antavat siis kattavan kuvan sen hetkistä suomalaisista oloista. Huostaan otettujen kuolleisuus oli nuorten naisten kohdalla, ikäryhmässä 18 – 24, nelinkertainen ikätovereihin verrattuna ja samanikäisten miesten kohdalla yli kolminkertainen. Kuolleisuus ylemmissä ikäryhmissä johtui pääosin itsetuhoisesta käyttäytymisestä, kuten päihteiden käytöstä sekä itsemurhista. Alle 18- vuotiaiden lasten korkeampi kuolleisuus liittyi myös sairastuvuuteen. (Kalland 2015, 169.)

Produktiin on valikoitu eri toimijoita Helsingistä nuorten problematiikkojen mukaan. Nuorilla ei itsenäistyessään välttämättä ole montaakaan toimijaa, jonka kanssa hän tulee toimimaan, mutta produktiin on koottu kattavasti toimijat joka tapauksessa koska jokainen nuori on yksilö. Itsenäistyvän nuoren kanssa käydään läpi toimijoiden listasta vain tarpeelliset kohdat, tämän takia produktissa on eritelty toimijat isompien kokonaisuuksien alle. Itsenäistyvät pojat eivät tarvitse kontaktia ehkäisyneuvolaan eikä lukiossa oleva tyttö mitä luultavimmin tarvitse kontaktia tulevaisuustiskille koulupaikan suhteen. Tämän takia eri toimijat on jaoteltu valmiiksi eri kategorioihin, aikuinen pystyy nopeasti ja vaivattomasti niin sanotusti hyppäämään seuraavaan kohtaan tarpeen niin vaatiessa.

Ammatillisten toimijoiden kartoitus on tehty sekä omaa että työryhmäni kokemusta käyttäen, siten että olemme yhdessä pohtineet mitä mahdollisia toimijoita

nuoret ovat käyttäneet laitoshuollon aikana. Olen lähtenyt siitä ajatuksesta produktissani, että toimijoita tulee kartoittaa laajalta alalta kattavasti, jotta nuorelle pystytään tekemään tiivis ammatillinen tukiverkko tulevaisuuteen. Käytännössä olen kartoittanut Helsingissä toimivat mielenterveyden palvelut, terveydenhuollon palvelut sekä opiskeluun ja työelämään kuntouttavat palvelut joiden kautta aikuinen voi yhdessä nuoren kanssa tehdä hyvän suunnitelman itsenäistymisen alkupuolelle.

Naulakallion lastenkotiin sijoitettavat nuoret tulevat asiakasohjausryhmän osoituksen kautta, tarpeiden mukaan. Asiakasohjausprosessi toteutetaan yhdessä nuoren sosiaalityöntekijän että naulakallion edustajan kanssa. Myös lapsen sekä hänen perheensä toivomuksia ja mielipiteitä huomioidaan. Kun paikkavaraus on tehty nuorelle, osaston vastaava hoitaja esittelee nuoren työryhmälle paperilla: pääpiirteet sijoitukseen johtaneista syistä, nuoren ja perheen tilanteen sekä perustietoja nuoresta. Tämän jälkeen nuorelle valitaan omahoitaja joka aloittaa suunnitelmallisen valmistelun yhdessä sosiaalityöntekijän sekä vastaavan hoitajan kanssa ensitilassa. (Naulakallion hoitoprosessi, 2011.)

Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden toteutuksen kuvaus on tässä luvussa. Olen kuvannut kehittämistyötäni siten kuin sitä on suunniteltu työssäni lastensuojelulaitoksessa. Tehdessäni kartoitusta toimijoista olen ollut työntekijöiden kanssa keskusteluyhteydessä koskien sitä, mikä tapa olisi hyvä tuoda kartoitetut toimijat työyhteisön työkaluksi ja näiden keskusteluiden pohjalta päädyin yksinkertaiseen listaukseen toimijoista, jota voi tekstinkäsittelyohjelmalla muokata nuorelle yksilöllisesti helposti suoraan tietokoneella.

4.3 Opinnäytetyön arviointi

Produktistani tulee esittelytilaisuus, jossa kerron työntekijöille millä tavalla tuotostani on hyvä käyttää. Pyydän esittelytilaisuuden jälkeen työntekijöiltä suullisen palautteen esittelystä sekä itse produktista. Tukikarttaan ja sen käyttöön ei tule olemaan yhtä ja ainoaa oikeaa käyttötapaa, vaan jokainen hoitaja voi ja saa

käyttää sitä nuoren kanssa parhaaksi näkemällään tavalla ja tukikarttaa on myös mahdollista muokata eri osastojen käyttöön, tarpeen mukaan.

Tavoitteenani on saada kaikki työntekijät tietoiseksi tukikartasta sekä sen käyttämisestä ja hyödyntämisestä, helpolla tavalla. Parhaiten tällainen tapahtuu osastojen työryhmissä joissa käydään valmiin produktin käyttöä läpi.

Opinnäytetyön tekovaiheessa olen myös käynyt paljon keskusteluita saaden työntekijät laitoksessa ajattelemaan yksin sekä ryhmässä jälkihuoltoa ja sitä miten omalla työpaikalla voitaisiin toimia nuoren hyväksi parhaalla mahdollisella tavalla, omaa toimintaa tehostaen.

Nuoren itsenäistyessä lastensuojelulaitoksesta, ei lastensuojelulaitoksen työntekijöillä ole enää oikeutta nähdä nuorta koskevia tietoja, joten seuranta nuoresta on erittäin vaikea, jopa mahdoton tehdä. Kuitenkin itsenäistymisprosessin aikana, sen loppuvaiheessa nuoren kanssa voidaan käydä keskusteluita itsenäistymisprosessin toimimisesta ja siitä, kuinka tukiverkoston käyttäminen on nuoren mielestä toiminut

Jokaisen nuoren kohdalla käydään arviointi sijoituksesta, niin sanottu loppukritiikki. Loppukritiikissä käydään läpi miten on toimittu nuoren kanssa ja missä asioissa toimittiin hyvin ja missä asioissa olisi voinut toimia toisin. Loppukritiikki tehdään yhdessä omahoitajan, vastaavan hoitajan sekä laitoksen psykologin kanssa. Loppukritiikissä käydään käytetyt menetelmät läpi ja mietitään millä tavalla nuoren kanssa on toimittu. Uusi tukikartta, sen käyttö ja toimiminen käydään tulevaisuudessa varmasti myös tässä kokonaisuudessa läpi.

Kyseessä on pääasiassa työn ohella luettava tuotos, joten perinpohjainen opettaminen on epärealistinen tavoite tähän produktiin. Tekstillä on aina erilaisia lukijoita, kaikkien intressit ja mielenkiinnon kohteet sekä tieto asioista vaihtelevat. Kirjoitetulla tekstillä tulee aina olla tavoite ja kirjoittajan on oltava tietoinen kenelle ja miksi hän tekstiä tuottaa. Kirjoittamisen tavoite on saada jokin vaiku-

tus lukijassa, parhaimmillaan lukijan sekä kirjoittajan käsitykset tekstin tarkoituksesta kohtaavatkin. (Uimonen 2005, 208–213.)

Kirjoittamisen tavoite on saada aikaan jokin vaikutus lukijassa. Parhaimmillaan kirjoittajan ja lukijan käsitykset tekstin tarkoituksesta kohtaavat. (Uimonen 2005, 208–213.)

Olen kertonut sijaishuollon prosessista sekä jälkihuollosta, ja Naulakallion kyseessä olevien osastojen toiminta on muuttunut sijaishuollon laitoshuollon loppupäähän, todella lähelle jälkihuoltoa. Ammatillisten verkostojen kartoittamisella pyrin entistä enemmän pienentämään kuilua laitoshoidosta jälkihuoltoon siirtymistä, itsenäistymistä. Niin kuin jo alussa olen kertonut, sijaishuollon päämääränä on saattaa nuori itsenäiseen elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukenaan – ja joka tarvittaessa hakeutuu normaalin sosiaalityön tuen piiriin.

5 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessin aikana motivaationi on kasvanut koko ajan, koska olen oppinut itsestäni sekä sosiaalialasta koko ajan enemmän ja enemmän. Olen saanut mahdollisuuden tuottaa konkreettisen työhöni työkalun, jonka olen saanut vielä itse suunnitella. Olen lisännyt tietoisuuttani koko sijaishuollon kentästä opinnäytetyöaineistoon perehtyessäni.

Sosiaalialan työtä tehdessä, varsinkin suorissa asiakaskontakteissa, on oltava koko ajan silmät auki ja aistit herkillä. On osattava yrittää lukea asiakasta ja hänen kehonkieltään sekä sanatonta viestintää. Lähdemateriaaleja lukiessani huomasin myös sosiaalialan kentän muuttuvan niin sanotusti kulissien takana. Kirjallisuus ja tutkimustieto menevät koko ajan eteenpäin ja ihminen oppii toisesta ihmisestä, käytännöistä ja toimimisesta koko ajan enemmän. Olen työni kautta nähnyt jonkin verran lastensuojelun työkenttää, toki vain työntekijän näkökulmasta. Yhteiskuntakriittisyyteni on opinnäytetyön myötä kasvanut, tietoa lisää tuskaa- lausahdus pitää tässä asiassa paikkansa.

Olen käsitellyt sijaishuoltoa sekä sijaishuollon prosessia, kiireellistä sijoitusta sekä jälkihuoltoa tässä opinnäytetyössä. Sijaishuollon toimista keskityin lastensuojeluun.

5.1 Työn tarpeellisuus

Mielestäni opinnäytetyöni on sijaishuollon lastensuojelun toimipaikalle merkittävä. Toimintamalli, jossa nuoren kanssa yhdessä käydään kaikki hänen tarvitsemansa toimijat läpi nuoren itsensä kanssa, toimijoihin tutustuen, on merkittävä asia nuoren tulevaisuuden kannalta. Tämä korostaa nuoren kanssa tapahtuvaa dialogisuutta ja nuoren vastuuttamista kohti itsenäistä elämää. Opinnäytetyöni sijoittuu lastenkotitoiminnan ja jälkihuollon välimaastoon, luoden hyvän pohjan molempien toiminnalle. Aina kuitenkin onnistuminen ei ole mahdollista, mutta hyvän siirtymävaiheen mahdollistaminen vähentää yhteiskunnalle tulevia

tulevaisuuden kustannuksia, ja ennen kaikkea parantaa nuoren omaa elämänlaatua. Itsenäistyvä nuori on elämässään ehkä viimeistä kertaa vahvasti tuetun asumisen piirissä, jolloin hänen lähellä olevat aikuiset voivat vielä vaikuttaa nuoren säännöllisiin terveystarkastuksiin tai hammashuoltoon.

Reinikainen (2009, 104) kertoo, että on myös tärkeää saada lastenkodissa asunut nuori koulutukseen tai työelämään, koska koulutus yleisesti nähdään taloudellisen itsenäisyyden ja isomman hyvinvoinnin ennustajana. Nuorisokodissa toteutetussa kyselyssä kävi ilmi, että tyttöjen koulutustaso on huomattavasti alempi kuin koko väestön naisten koulutustaso. Haastatteluaineiston pohjalta Reinikainen (2009, 106) toteaa myös, että itsenäisyyden ja elämänhallinnan lisääjänä opiskelu on ollut tärkeä osa.

Opinnäytetyöni tulee mielestäni isoon tarpeeseen. Naulakallion lastenkodissa on viime aikoina käynyt isot muutoksen tuulet työmuotojen suhteen ja kaksi osastoa on muuttuneet pitkäaikaisosastoista osastoiksi, joista nuori saattaa itsenäistyä pahimmillaan kuukauden aikana. Aikaisemmin itsenäistymispolku on voitu viedä alusta loppuun rauhallisessa tahdissa nuoren kanssa. Tällä hetkellä nuoret saattavat tulla osastoille itsenäistymään lähellä täysi-ikäisyyttä, jonka takia työntekijöillä tulee olla selkeä ja helppokäyttöinen työkalu käytössään, jolla nuoren kanssa voidaan kartoittaa toimijat jälkihuollon aikana. Vaikka työntekijöissä on konkareita ja noviiseja, ei silti voi olettaa että tietotaito ja käytännön osaaminen siirtyy työntekijältä toiselle pelkästään kokeneempia työntekijöitä katsoen ja heiltä oppien. Tämän takia listaus ammatillisista toimijoista on tarpeellinen työkalu lastensuojelulaitoksen työntekijöille.

Lastenkodin työntekijöiltä saamani palautteen mukaan kokemukseni käytännön työskentelystä lastenkodissa näkyi kokonaisuudessaan ammatillisten verkostojen laatimisen prosessissa. Ammatilliset verkostot ovat kattavasti kerätty yhteen ja verkostojen listaa on helppo käyttää sekä muokata osastojen tarpeiden mukaisiksi. Sain myös palautetta omatoimisuudestani ammatillisten verkostojen kartoittamisessa, osaston työntekijätilanteiden ollessa välillä erittäin huono. Lis-

taus ammatillisista verkostoista otetaan käyttöön osastoilla heti sen valmistuttua ja sen oletetaan parantavan lastenkodin työn laatua ja helpottavan työntekijöiden kiirettä.

5.2 Eettisyys ja luotettavuus

Jokaisella ihmisellä, myös sosiaalialan työntekijöillä, on mielipide siitä, mikä on hyvää ja mikä pahaa, milloin arvelee toimivansa oikein ja milloin taas väärin. Tätä ajatusten, tunteiden ja tiedon aluetta kutsutaan moraalikoodistoksi. Koodistoon vaikuttavat eettiset ohjeet siitä, minkä kulloisenakin aikakautena on katsottu kuuluvan jokaisen ihmisen riittävän hyvään elämään. Tähän vaikuttaa toimijoiden tunteet, jotka ovat voimakkaasti läsnä aina, kun kyse on väärästä tai oikeudenmukaisesta kohtelusta. Olennaista on myös joko havaittu tieto tai niin sanotusti tieteellisesti hankittu tieto. Tieto vaikuttaa arvojen muodostumiseen ja eettiset näkemyksemme vaikuttavat myös siihen, mitä tietoa valitsemme. Eettiseen ajatteluun vaikuttaa myös oletukset sekä uskomukset. Etiikka on tapojen kokonaisuus, johon olemme itse kasvaneet ja harjaantuneet ja jota ilmennämme omalla toiminnallamme. (Peltonen 2004, 322.)

Yhteiskuntamme on muutostilassa, myös sosiaali- ja terveystalouden osalta. Samoin uudistuva lainsäädäntö heijastuu tulevaisuuden lastensuojelutoimintaan. Ensi vuoden alusta voimaan tulevat lastensuojelulain muutokset saattavat muuttaa lastenkotien toimintaa avohuollon kiireellisten sijoitusten mahdollisesti noustessa. Muutokset lainsäädännössä varmasti vaikuttavat myös laatukriteereihin ja näin ollen myös kunnallisten lastensuojelutoimijoiden on reagoitava nopeammin ja tehokkaammin kiristyvän talousajan mukana. Palveluita halutaan koko ajan tehostaa, ja tehostamisen varaa myös varmasti myös sijaishuollon kentällä on, palveluiden kehittäminen ei saa kärsiä tulevaisuudessakaan. Sosiaalialan on ajateltava myös muuta kuin taloudellista hyötyä, tehokkain tapa toimia ei aina ole paras tapa toimia. Hyvä ja toimiva lastensuojelu lähtee nuoren ja hänen perheensä tarpeesta, ja se tarvitsee hyvää dialogisuutta sekä yksilöllistä

kohtaamista. Sijaishuollossa pitää huomioida nuoren oman äänen kuuleminen ja kuuluminen sekä nuoren osallisuus.

Usein eettiset ratkaisut ovat pieniä, ja tulevat tehdyksi nopeasti, selkäytimestä. Jotta asiakassuhde toimisi, on sen perustuttava luottamukselle. Kukaan ei voi muuttaa toista ihmistä pakolla. Lastensuojelutyö on täynnä paradokseja. Eräs niistä on se, etteivät asiakassuhteen luottamuksen perusedellytyksenä ole loputon myönteisyys ja ymmärrys. Luottamus usein syntyy helpoimmin puhuttaessa oikeista asioista. Nuoret kyllä vaistoavat milloin eletään ikään kuin maailmassa, molemmat – sekä työntekijä että nuori – tietävät että kaikkea pahaa vältetään. Erityisen tärkeää on, että nuori saa kokea olevansa todellinen omine kokemuksineen ja siten, ettei kokemuksia kiistetä, kaunistella tai väitetä toisiksi. (Peltonen 2004, 329.)

5.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyö ja sen tekeminen on ollut itselleni iso kasvun paikka, varsinkin kun opinnäytetyön valmis produkti tulee suoraan itselleni sekä kollegoilleni työvälineeksi lähes jokapäiväiseen työhön. Tämä on tuonut itselleni paineita, jotka olen kuitenkin kokenut hyvänä asiana. Olen saanut opinnäytetyöstä oivan väylän tehdä uuden työvälineen työpaikalleni muiden työntekijöiden suotuisalla avustuksella. Olen saanut käydä hyvää dialogia työntekijöiden kanssa ammatillisten verkostojen tärkeydestä ja siitä miten niitä tulisi kartoittaa. Tekosyyllä tarkoitan sitä, että Naulakallion lastenkodin ollessa vuosikymmeniä vanha lastensuojelulaitos, jotkin asiat ovat kovinkin juurtuneita toimintatavoiksi, ja toimintatapoja on välillä vaikea muuttaa isossa laitoksessa.

Olen joutunut useaan otteeseen pohtimaan omia eettisiä kantojani suhteessa sosiaalialaan, tarkemmin lastensuojeluun. Olen perehtynyt materiaaleihin ja sijaishuollon päätöksentekorakenteisiin ja lainsäädäntöön huomattavasti aiempaa tarkemmin, jonka kautta olen saanut tulevaisuutta varten paljon eväitä. Ihmiskäsitykseni ja arvomaailmani olen laittanut uusien tietojen valossa laittanut

kyseenalaistetuksi, olen miettinyt millä tavoin pystyn kohdistamaan voimavarani työntekijänä vielä paremmin jokaista, tasavertaista, kohtaamaani yksilöä varten.

Olen ollut työelämässä sosiaaalialalla suhteellisen pitkään, reilun kymmenen vuotta, joten kirjallinen tuottaminen itsessään on minulle tuttua, eettisesti kirjaaminen on jo selkärangassa. Hoito- ja kasvatussuunnitelmien tekeminen nuorille, sosiaalityöntekijöille ja nuoren lähiverkostoille on tuttua, mutta oman kokemukseni mukaan lähdekirjallisuutta hyödynnetään edelleen liian vähän lastensuojelutoiminnassa. Orientoituminen opinnäytetyön tekemiseen oli itselleni alkuun varsin kivulias toimenpide- mietin usein miksi en voi kertoa asioita siten kuin ne muistan tai teen työssäni. Koko ajan olen kuitenkin mennyt asioissa eteenpäin, kollegoiden tai opiskelutovereideni sekä opettajien kanssa keskustellen. Olen myös saanut paljon positiivista palautetta työkavereiltani opinnäytetyöni aiheesta ja siitä kuinka se tulee tarpeeseen. Dialogit työkavereiden kanssa ovat olleet antoisia, ja onkin ollut mukava huomata itsestään että pystyy nykyään paremmin imemään ideoita työkavereilta, koska niitä on ollut niin sanotusti pakko imeä opinnäytetyön mahdollisimman hyvää toteutusta varten.

Olen joutunut, tai saanut, määrittää oman opiskelutahtini ja opinnäytetyöni tekemisen kuitenkin töideni lomassa. Opinnäytetyöni aihe on osoittautunut hyväksi minulle, koska aihe on erittäin kiinnostava henkilökohtaisesti niin sitä on ollut mukava tehdä ja intohimo on pysynyt yllä koko prosessin ajan. Ajankäytössä on ollut kirjallisten töiden kanssa itselläni hieman haasteita aikaisemmin, mutta nyt pystyin tekemään suhteellisen tarkan aikataulun jo hyvissä ajoin itselleni, että millä aikataululla teen ja mitä, jopa paikan missä opinnäytetyötäni teen. Kirjastopalveluita rupesin hyödyntämään entistä enemmän, ja kirjaston lukusalit ovatkin tulleet tutuksi viime aikoina.

Työ- tai opiskelija minäni ei poikkea juurikaan vapaa-ajan minästä, olen perusluonteeltani erittäin rauhallinen ja jopa loivaliikkeinen. Haluankin pitää itseni tällaisena, koska olemalla itseni saan varmasti parhaan tuloksen puristettua itsestäni irti, oli kyse opiskelusta tai työstä. Kuitenkin olen opinnäytetyöprosessin

aikana miettinyt, miten saan niin sanotusti hiottua kulmia tai pahimpia säröjä pois itsestäni, matkalla entistä paremmaksi sosiaalialan ammattilaiseksi? Olen käynyt opinnäytetyön tekemisen aikoihin paljonkin mietintöjä asian tiimoilta, koska koen että omaa itseään, varsinkin työminää tai opiskelijaminää, on syytä tarkastella tietyin väliajoin. Ammatillinen kasvu tapahtuu omassa itsessään, tietysti ulkoisia ärsykeitä unohtamatta. Olen onnellisessa asemassa työpaikallani, saan tehdä työtä nuorten kanssa joilta ja joiden kanssa oppii joka päivä jotain uutta ja saan tehdä työtä itseään ammatillisesti haastavien kollegoiden kanssa.

Opinnäytetyö on ollut iso oppimisen paikka varsinkin kirjallisesti. Materiaalin hakeminen, lähdekriittisyys on kasvanut kovasti. Olen lukenut paljon materiaalia ja lähtenyt myös hakemaan tietoisuutta asioista ehkä jopa niin sanotusti liian syvältä. Aluksi lähdin toteuttamaan opinnäytetyötäni sosiaalisen pääoman ja sen kasvun kautta, mutta ohjaajan kanssa keskusteltuani, sain suoran palautteen joka palautti maan pinnalle ja lähdin uudestaan kokoamaan opinnäytetyötä lähes tulkoon alusta. Toisella kertaa keskityin teoriaan ja prosessiin huomattavasti enemmän, sosiaalisen pääoman ja muun niin sanotun syvemmän materiaalin jätin pois kokonaan ettei opinnäytetyö lähtenyt täysin käsistä.

Jos ihminen leipääntyy, hänen oma kasvunsa pysähtyy.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Heikkinen, Alpo 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos, 197 – 208.
- Airaksinen, Timo 2012. Yksilöturvallisuutta etsimässä. Suomen pelastusalan keskusjärjestö SPEK: Helsinki.
- Arnkil, Tom Erik 2004. Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio ja Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 214 – 239.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. 5.uud. laitos.
- Eronen, Tuija 2009. Hoitava ja kuntouttava lastensuojelu. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 225 – 242.
- Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 84 – 107.
- Jahnukainen, Markku 2004. Koulukodissa ja sen jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Stakes. Aiheita 29/2004. Helsinki
- Julkinen terveydenhuolto. Tieto.fi. Viitattu 7.10.2015
<http://www.tieto.fi/toimialat/sosiaali-ja-terveydenhuolto/julkisen-terveydenhuollon-tietojarjestelmat>
- Kalland, Mirjam 2015. Kohti parempia lastensuojelun sijoituskäytäntöjä- Sopiva sijaiskoti lapselle- hankkeen tuloksia. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen- Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Helsinki: Duo-decim. 165-179.
- Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä.

- Kestilä, Laura; Väisänen, Antti; Paananen, Reija; Heino, Tarja & Gissler, Mika 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Yhteiskuntapolitiikka 77, 599 – 620.
- Kivinen, Sanna 2009. Opas jälkihuollossa olevien nuorten vanhemmille. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2015. Lastensuojelu 2014. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki.
- Laakkonen, Minna 2006. Nuori tarvitsee hoivaa. Teoksessa Kaarina Määttä (toim.) Helposti särkyvää. Helsinki: Kirjapaja, 145 – 159.
- Laaksonen, Sari 2004. Miksi jälkihuoltoa? Teoksessa Sari Laaksonen (toim.) Jälkihuolto- opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki.
- Laaksonen, Sari 2004. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio ja Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 256 – 264.
- Lastensuojelulaki 2007/417. Viitattu 5.10.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Lastensuojelun käsikirja. 2015. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>
- Mattila, Anna 2007. Sijais- ja jälkihuollon siirtymillä. Lastensuojelun jälkihuollon tukipalvelujärjestelmän kehittäminen yhteistyöverkostossa 2002 – 2006. Helsinki: Nuorten Ystävät ry.
- Määttä, Kaarina, 2006. Syrjäytymisuhasta hyvinvointiin. Teoksessa Kaarina Määttä (toim.) Helposti särkyvää. Helsinki: Kirjapaja, 7 – 10.
- Naulakallion hoitoprosessi, 2011.
- Nyman, Helena 2008. Selvitys lastensuojelulain mukaisesta jälkihuollosta Vantaalla keväällä 2008. Vantaa: Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala.
- Peltonen, Irkka 2004. Lastensuojelun eettiset kysymykset. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio ja Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 320 – 334.
- Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Rousu, Sirkka & Holma, Tupu 2004. Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Saarnio, Tuula 2004. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio ja Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 240 – 255.
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa- käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, Jari 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen- Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Helsinki: Duodecim. 148 – 164.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 18.10.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Tolonen, Tarja 2009. Vanhemmuuden puute ja nuorten sosiaalinen pääoma. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 176 – 194.
- Tulensalo, Laura & Ylä- Herranen Tiina 2009. Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa Ilona Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44, 22 – 35.
- Törrönen, Marita & Vauhkonen, Teemu 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena – osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten hyvinvoinnista. SOS- Lapsikylä ry.
- Uimonen, Taina 2005. Asiantuntija kirjoittaa. Teoksessa: Matti Karhu, Liisa Salo- Lee, Jorma Sipilä, Mervi Selänne, Liisa Söderlund, Taina Uimonen & Päivi Yli- Kökkö (toim.) Asiantuntija viestii: ajatuksesta vaikutukseen. Helsinki: Infoviestintä, 208 – 270.
- Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit 2004. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Virtanen, Päivi 1999. Verkostoista voimaa? Teoksessa Päivi Virtanen (toim.)
Verkostoituva asiakastyö. Tampere: Lastensuojelun keskusliitto, 33
– 46.

Liite 1

KONTAKTI**JÄLKIHUOLTO**

Jälkihuollon sosiaalityöntekijä

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet: _____

Jälkihuollon työntekijä

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet: _____

KOULUTUS/ TYÖLLISTYMINEN

Koulupaikka

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet: _____

Tulevaisuustiski

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet: _____

VAMOS

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet: _____

BOOSTI

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet: _____

DUURI

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

MIELENTERVEYS

Päihdepsykiatrian poliklinikka

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet:_____

Psykiatrinen kontakti

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

Nuorisopsykiatrinen poliklinikka

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

Kuntoutuspoliklinikka KUPOLI

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

Tutkimus-, arviointi- kriisipoli TAK

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

Itsenäistyvien nuorten ryhmä

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

PÄIHTEET

Nuorisoasema

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

Päihdepsykiatrian poliklinikka

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet:_____

SEKSUAALIKASVATUS

Keskitetty ehkäisyneuvonta

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

Sukupuolitautilien klinikka

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

TERVEYDENHUOLTO

Hammashuolto

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

Terveystarkastus

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

TALOUS

Velkaneuvonta

Kyllä

Ei

Tarve/Toimenpiteet_____

Liite 2

Kontaktien selitykset

Jälkihuollon sosiaalityöntekijä nimensä mukaisesti nuorelle osoitettava sosiaalityöntekijä, joka huolehtii nuoren asioista hänen ollessa jälkihuollossa.

Jälkihuollon työntekijä osoitetaan nuorelle ennen hänen itsenäistymistään, nuoren ollessa vielä laitoshuollossa.

Koulupaikalla tarkoitetaan nuoren olemassa olevaa tai hänelle järjestettävää koulupaikkaa.

Tulevaisuustiski palvelee opintonsa keskeyttäneitä tai ilman opiskelupaikkaa jääneitä alle 18- vuotiaita helsinkiläisiä. Henkilökohtaisen jatkosuunnitelman tekemiseen, koulutuspaikkojen kartoittaminen ja työhön tutustumispaikkoja, hakemusten, lomakkeiden sekä ansioluetteloiden tekeminen.

VAMOS on nuorille suunnattua toimintaa, jonka tarkoituksena on vahvistaa nuoren voimavaroja ja tukea häntä kiinnittymään koulutukseen tai työhön.

BOOSTI on liikuntaan painottuvaa kohdennettua nuorisotyötä Helsingissä. Toiminta suunnattu 12-18- vuotiaille Helsingissä asuville nuorille.

DUURI on palvelukeskus, jossa saa henkilökohtaista palvelua ja neuvontaa kouluttautumiseen sekä työllistymiseen. Käytössä TE- hallinnon asiantuntija, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja sekä terveydenhoitaja ja psykologi.

Päihdepsykiatrian poliklinikka Kohderyhmänä ensisijaisesti kaksoisdiagnoosipotilaat, eli ne asiakkaat joilla on samanaikainen merkittävä mielensairaus sekä huumeriippuvuus. Lisäksi huumeidenkäyttäjien erityisryhmiä, kuten vai-

keahoitoisia, somaattisesti vakavasti sairaita ja raskaana olevia sekä tehdään opioidiriippuvuuden korvaushoidon tarpeen arvioita.

Psykiatrinen kontakti tarkoittaa nuorella mahdollisesti olevaa psykiatrasta hoitokontaktia.

Nuorisopsykiatrinen poliklinikka Poliklinikalle mennään lääkärin tekemällä läheteellä, TAK- polin kautta.

Kuntoutuspoliklinikka KUPOLI Kuntousyksikön toiminta on suunnattu nuorille, joilla on psykoottinen oireisto ja/tai neuropsykiatrinen häiriö (mm. ADHD, Aspergerin oireyhtymä, Touretten oireyhtymä, muut autismin kirjon häiriöt) ja niihin liittyen toimintakyky on laskenut.

Tutkimus-, arviointi- ja kriisipoliklinikka TAK Tutkimus- ja arviointijaksoa varten tarvitaan lääkärin lähete. Tutkimusjakson aikana selvitetään nuorisopsykiatrisen erikoissairaanhoidon tai muun mahdollisen hoidon tarve.

Itsenäistyvien nuorten ryhmä on tarkoitettu sijaishuollosta itsenäistyville nuorille.

Nuorisoasema tarjoaa matalan kynnyksen palveluita 13- 23- vuotiaille päihteillä, pelaamisella tai mielenterveyden häiriöillä oireileville nuorille. Nuorisoasemalle voi hakeutua ilman ajanvarausta. Toisesta hoitokontaktista siirryttäessä hoito aloitetaan yhteisneuvottelulla ja lähete on suotava.

Keskitetty ehkäisyneuvonta antaa palvelua sosiaalisen tilan vuoksi erityisessä asemassa oleville nuorille. Erilaisten ehkäisyvaihtoehtojen kartoittaminen nuorille tytöille erilaisissa tilanteissa.

Sukupuolitautilien poliklinikka Tutkitaan ja hoidetaan sukupuolitauteja sairastavia. Ei tarvitse lähetettä.

Hammashuolto järjestetään alueellisesti, yhteys oman alueen hammashuoltoon.

Terveystarkastus Jos terveystarkastusta ei ole tehty koulupaikassa tai työpaikalla, yhteys oman alueen terveystarkastukseen josta järjestetään aika terveystarkastukseen.